

ՄԱՆԿԱՎԱՐԺՈՒԹՅԱՆ ԵՎ  
ՀՈԳԵԲԱՆՈՒԹՅԱՆ  
ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐ

Միջբուհական կոնսորցիումի գիտական հանդես

•

ПРОБЛЕМЫ ПЕДАГОГИКИ  
И ПСИХОЛОГИИ

Научное периодическое издание межвузовского консорциума

•

MAIN ISSUES OF PEDAGOGY  
AND PSYCHOLOGY

Scientific Periodical of INTERCOLLEGIATE CONSORTIUM

3

«Մանկավարժության և հոգեբանության հիմնախնդիրներ» հանդեսը  
տպագրվում է «Միջբուհական կոնսորցիում» հիմնադրամի միջոցներով

Երաշխավորվել է տպագրության միջբրուհական կոնսորցիումի բուհերի ռեկտորների խորհրդի և Խաչատուր Աբովյանի անվան հայկական պետական մանկավարժական համալսարանի գիտական խորհրդի կողմից:

Լրատվական գործունեություն իրականացնող՝ «Խաչատուր Աբովյանի անվան հայկական պետական մանկավարժական համալսարան» ՊՈԱԿ  
Հասցե՝ ՀՀ, ք. Երևան, Տիգրան Մեծի 17  
Վկայական՝ 03 Ա 058062: Տրված՝ 24.12.2002 թ.

ISSN 1829—1295

© ԽԱՉԱՏՈՒՐ ԱՐԽՎՅԱՆԻ ԱՆՎԱՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԵՏԱԿԱՆ ՄԱՆԿԱՎԱՐԺԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ, 2015

## Խմբագրական խորհրդի նախագահ՝ Տիգրան Սարգսյան

ԱՄՆ—ում Հայաստանի Հանրապետության արտակարգ և լիազոր դեսպան, Խաչատուր Աբովյանի անվան հայկական պետական մանկավարժական համալսարանի խորհրդի նախագահ, տնտեսագիտության թեկնածու, Հայաստանի պետական տնտեսագիտական համալսարանի պարվալոր դոկտոր

## Գլխավոր խմբագիր՝ Նաիրա Հակոբյան

Խաչատուր Աբովյանի անվան հայկական պետական մանկավարժական համալսարանի պրոֆեսոր, հոգեբանական գիտությունների դոկտոր

## Պատասխանատու քարտուղար՝ Կամո Վարդանյան

Խաչատուր Աբովյանի անվան հայկական պետական մանկավարժական համալսարանի գիտահետազոտական կենտրոնի ղեկավար, հոգեբանական գիտությունների թեկնածու, դոցենտ

## Խմբագրական կոլեգիա՝

### Ռուբեն Միրզախանյան

Խաչատուր Աբովյանի անվան հայկական պետական մանկավարժական համալսարանի ռեկտոր, պարունական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր

### Գուրգեն Խաչատրյան

Վանաձորի Հովհաննես Թումանյանի անվան պետական մանկավարժական ինստիտուտի ռեկտոր, բանասիրական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր

### Ռուզաննա Հակոբյան

Գավառի պետական համալսարանի ռեկտոր, իրավաբանական գիտությունների դոկտոր

### Նորայր Ղուկասյան

Հայաստանի Հանրապետության կրթության և գիտության նախարարության Կրթության ազգային ինստիտուտի տնօրեն

### Յուրի Սաֆարյան

Գորիսի պետական համալսարանի ռեկտոր, ֆիզիկամաթեմատիկական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր

### Վահրամ Առաքելյան

Ֆիզիկական կուլտուրայի հայկական պետական ինստիտուտի ռեկտոր, մանկավարժական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր

### Վարդևան Գրիգորյան

Գյումրիի Միքայել Նալբանդյանի անվան պետական մանկավարժական ինստիտուտի ռեկտոր, մանկավարժական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր

### Արտեմ Սարգսյան

Հայաստանի Հանրապետության Գիտությունների ազգային ակադեմիայի թղթակից անդամ, բանասիրական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր

### Աելիտա Դուլիսանյան

Խաչատուր Աբովյանի անվան հայկական պետական մանկավարժական համալսարանի հայ գրականության և նրա դասավանդման մեթոդիկայի սմբոնի վարիչ, Հայաստանի Հանրապետության գիտությունների ազգային ակադեմիայի թղթակից անդամ, բանասիրական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր

### Սրբուհի Գևորգյան

Խաչատուր Աբովյանի անվան հայկական պետական մանկավարժական համալսարանի պրոռեկտոր, հոգեբանական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր

### Հայկ Պետրոսյան

Մանկավարժական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր

### Ասյա Բերբերյան

Ռուս—հայկական (Միավորական) համալսարանի հոգեբանության սմբոնի վարիչ, հոգեբանական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր

|                       |                                                                                                                                                                                                  |
|-----------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| Լյուդմիլա Օբուխովա    | Ռուսաստանի բնական գիտությունների ակադեմիայի իսկական անդամ, Մոսկվայի պետական հոգեբանամանկավարժական համալսարանի տարիքային հոգեբանության ամբիոնի վարիչ, հոգեբանական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր |
| Լյուդմիլա Բալասնիկովա | Ռուսաստանի Գերցենի անվան պետական մանկավարժական համալսարանի մանկավարժական գիտությունների ՅՈՒՆԵՍԿՕ-ի ամբիոնի համադեկլարատոր, բանասիրական գիտությունների թեկնածու                                   |
| Սերգեյ Աթանասյան      | Մոսկվայի քաղաքային մանկավարժական համալսարանի ուսումնական աշխատանքների գծով պրոռեկտոր, մանկավարժական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր                                                              |
| Իրակլի Իմեդաձե        | Վրաստանի գիտությունների ակադեմիայի թղթակից անդամ, հոգեբանական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր, Դ. Ն. Ուզնաձեի հոգեբանության ինստիտուտի տնօրեն                                                    |
| Դմիտրի Շնչենկո        | Ռուսաստանի Դաշնության պետական հումանիտար համալսարանի մարքեթինգի և գովազդային գործունեության վարչության պետ, տնտեսագիտության դոկտոր, պրոֆեսոր                                                     |
| Օլգա Տրիֆոնովա        | Մոսկվայի քաղաքային մանկավարժական համալսարանի տալիսիանությանի և դոկտորանտուրայի բաժնի վարիչ, քիմիական գիտությունների թեկնածու, դոցենտ                                                             |
| Յան Դոլակ             | Բոնյոյի Մաստրիխտ համալսարանի թանգարանագիտության և ժառանգության ՅՈՒՆԵՍԿՕ-ի ամբիոնի վարիչ, պատմական գիտությունների դոկտոր (PHD, Չեխիա)                                                             |
| Լիլիա Բալասանյան      | Խաչատուր Աբովյանի անվան հայկական պետական մանկավարժական համալսարանի օրսար լեզուների դասավանդման մեթոդիկաների ամբիոնի դոցենտ, մանկավարժական գիտությունների թեկնածու                                |
| Իննա Սարգսյան         | Խաչատուր Աբովյանի անվան հայկական պետական մանկավարժական համալսարանի ռուսաց լեզվի ամբիոնի վարիչ, մանկավարժական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր                                                     |
| Տիգրան Միքայելյան     | Խաչատուր Աբովյանի անվան հայկական պետական մանկավարժական համալսարանի օրսար լեզուների ֆակուլտետի դեկան, բանասիրական գիտությունների թեկնածու                                                         |
| Անի Մանուկյան         | Խաչատուր Աբովյանի անվան հայկական պետական մանկավարժական համալսարանի արտասահմանյան լեզուների և նրանց դասավանդման մեթոդիկայի ամբիոնի դոցենտ, մանկավարժական գիտությունների թեկնածու                  |

Միջբուհական կոնսորցիումի «Մանկավարժության և հոգեբանության հիմնախնդիրներ» գիրական հանդեսը միտված է նպաստելու Հայաստանի Հանրապետությունում բարձրագույն մանկավարժական կրթական համակարգի բարելավմանը և առաջընթացին: Պարբերականում զեպրեղվում են գիրադեսական և գիրամեթոդական բնույթի հոդվածներ, որոնք կոժանդակեն մանկավարժության և հոգեբանության բնագավառների առջև ծառացած խնդիրների լուծմանը, կրթության կառավարման հիմնախնդիրների լուսարանմանը, համաշխարհային փոքրձի ուսումնասիրմանը և միջազգային կրթական գործընթացների առաջադրած դրոյթների համակարգված և միասնական ներդրմանը:

Գիրական հանդեսը նախարեակված է մանկավարժների, հոգեբանների, բարձրագույն կրթության համակարգում աշխատողների և առհասարակ մանկավարժահոգեբանական գիտությունների զարգացմամբ շահագրգիռ յուրաքանչյուրի համար:

## *Председатель редакционного совета*

**Тигран Саркисян** *Чрезвычайный и полномочный посол Республики Армения в США, председатель совета Армянского государственного педагогического университета им. Хачатур Абовяна, кандидат экономических наук, почетный доктор Государственного экономического университета Армении*

## *Главный редактор*

**Наира Акопян** *Профессор Армянского государственного педагогического университета имени Хачатура Абовяна, доктор психологических наук*

## *Ответственный секретарь*

**Камо Варданян** *руководитель научно-исследовательского центра Армянского государственного педагогического университета им. Хачатура Абовяна, доцент кафедры развития и прикладной психологии факультета социальной педагогики и психологии АГПУ им. Хачатура Абовяна, кандидат психологических наук*

## *Редакционная коллегия*

**Рубен Мирзаханян** *ректор Армянского государственного педагогического университета им. Хачатура Абовяна, доктор исторических наук, профессор*

**Гурген Хачатрян** *ректор Ванадзорского государственного педагогического института им. Ованеса Туманяна, доктор филологических наук, профессор*

**Рузанна Акопян** *ректор Гаварского государственного университета, доктор юридических наук*

**Норайр Гукасян** *директор Национального института образования Министерства образования и науки РА*

**Юрий Сафарян** *ректор Горисского государственного университета, доктор физико-математических наук, профессор*

**Ваграм Аракелян** *ректор Армянского государственного института физической культуры, доктор педагогических наук, профессор*

**Вардеван Григорян** *ректор Гюмрийского государственного педагогического института им. Микаэла Налбандяна, доктор филологических наук, профессор*

**Артем Саркисян** *член-корреспондент НАН РА, доктор филологических наук, профессор факультета культуры Армянского государственного педагогического университета им. Хачатура Абовяна*

**Аэлита Долуханян** *член-корреспондент НАН РА, заведующая кафедрой армянской литературы и методики ее преподавания Армянского государственного педагогического университета имени Хачатура Абовяна, доктор филологических наук, профессор*

**Србуи Геворкян** *проректор по научно-учебной работе Армянского государственного педагогического университета им. Хачатура Абовяна, доктор психологических наук, профессор*

**Гайк Петросян** *доктор педагогических наук, профессор*

**Ася Берберян** *заведующая кафедрой психологии Российской–Армянского (Славянского) университета, доктор психологических наук, профессор*

**Людмила Обухова** *действительный член Российской академии естественных наук, заведующая кафедрой возрастной психологии Московского городского психолого–педагогического университета, доктор психологических наук, профессор*

|                            |                                                                                                                                                                           |
|----------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <b>Людмила Белясникова</b> | <i>созаведующая кафедрой педагогических наук ЮНЕСКО Российского государственного педагогического университета им. А. И. Герцена, кандидат филологических наук</i>         |
| <b>Сергей Атанасян</b>     | <i>проректор по учебной работе Московского городского педагогического университета, доктор педагогических наук, профессор</i>                                             |
| <b>Ираклий Имедадзе</b>    | <i>директор института психологии им. Д. Н. Узнадзе, член–корреспондент Национальной академии наук Грузии, доктор психологических наук</i>                                 |
| <b>Дмитрий Шевченко</b>    | <i>руководитель отдела маркетинга и рекламной деятельности Российского государственного гуманитарного университета, доктор экономических наук, профессор</i>              |
| <b>Ольга Трифонова</b>     | <i>руководитель отдела аспирантуры и докторантуры Московского городского педагогического университета, кандидат химических наук, доцент</i>                               |
| <b>Ян Долак</b>            | <i>заведующий кафедрой музееведения и мирового наследия ЮНЕСКО университета им. Масарика г. Брно, доктор исторических наук (PhD, Чехия)</i>                               |
| <b>Лилия Баласанян</b>     | <i>доцент кафедры методики преподавания иностранных языков Армянского государственного педагогического университета им. Хачатур Абовяна, кандидат педагогических наук</i> |
| <b>Инна Саркисян</b>       | <i>заведующая кафедрой русского языка Армянского государственного педагогического университета им. Хачатур Абовяна, доктор педагогических наук, профессор</i>             |
| <b>Тигран Микаелян</b>     | <i>декан факультета иностранных языков Армянского государственного педагогического университета им. Хачатур Абовяна, кандидат филологических наук</i>                     |
| <b>Ани Манукян</b>         | <i>доцент кафедры методики преподавания иностранных языков Армянского государственного педагогического университета им. Хачатур Абовяна, кандидат педагогических наук</i> |

*Научное периодическое издание межвузовского консорциума «Проблемы педагогики и психологии» призвано способствовать развитию и совершенствованию педагогической образовательной системы в Республике Армения. В издании представлены научно–теоретические и научно–методические статьи, способствующие решению насущных задач педагогики и психологии, освещающие основные проблемы управления образовательным процессом, изучающие международный опыт в сфере образования и направленные на практическое внедрение результатов объединенного и систематизированного образовательного процесса.*

*Издание предназначено для педагогов, психологов, работников высшей школы и всех тех, кого интересуют вопросы развития педагогической и психологической мысли.*

### **Chief of the Editorial Council**

|                        |                                                                                                                                                                                                                                                                                    |
|------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <b>Tigran Sargsyan</b> | <i>Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary of the Republic of Armenia to the USA, President of the Board of the Armenian State Pedagogical University after Khachatur Abovyan, PhD in Economical Sciences, Honorary doctor of the Armenian State University of Economics.</i> |
|------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|

### **Chief Editor**

|                       |                                                                                                                      |
|-----------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <b>Naira Hakobyan</b> | <i>Professor of Armenian State Pedagogical University after Khachatur Abovyan, Doctor of Psychological Sciences.</i> |
|-----------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|

### **Responsible Secretary**

|                       |                                                                                                                                                                             |
|-----------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <b>Kamo Vardanyan</b> | <i>Director of the Scientific Research Center at the Armenian State Pedagogical University after Khachatur Abovyan, PhD in Psychological Sciences, Associate Professor.</i> |
|-----------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|

### **Editorial Board**

|                              |                                                                                                                                                                                                                                                                               |
|------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <b>Ruben Mirzakhanyan</b>    | <i>Rector of the Armenian State Pedagogical University after Khachatur Abovyan, Doctor of Historical Sciences, Professor.</i>                                                                                                                                                 |
| <b>Gurgen Khachatryan</b>    | <i>Rector of Vanadsor State Pedagogical Institute after Hovhannes Tumanyan, Doctor of philological sciences, Professor.</i>                                                                                                                                                   |
| <b>Ruzanna Hakobyan</b>      | <i>Rector of Gavar State University, Doctor of Juridical Sciences</i>                                                                                                                                                                                                         |
| <b>Norik Ghukasyan</b>       | <i>Director of National Institute of Education at the Ministry of Education and Science.</i>                                                                                                                                                                                  |
| <b>Yuri Safaryan</b>         | <i>Rector of Goris State University, Doctor of Physical–Mathematical Sciences, Professor.</i>                                                                                                                                                                                 |
| <b>Vahram Araqelyan</b>      | <i>Rector of the Armenian State Institute of Physical Culture, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor.</i>                                                                                                                                                                 |
| <b>Vardevan Grigoryan</b>    | <i>Rector of Gyumri State Pedagogical Institute after M. Nalbandyan, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor.</i>                                                                                                                                                           |
| <b>Sergey Atanasyan</b>      | <i>Vice–rector of education at Moscow City Pedagogical University, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor.</i>                                                                                                                                                             |
| <b>Aelita Dolukhanyan</b>    | <i>Doctor of Philological Sciences, Professor, Correspondent Member of the National Academy of Sciences of the Republic of Armenia, Head of the Chair of the Armenian Literature and its Teaching Methods, Armenian State Pedagogical University after Khachatur Abovyan.</i> |
| <b>Srbuhi Gevorgyan</b>      | <i>Vice–rector of Armenian State Pedagogical University after Khachatur Abovyan, Doctor of Psychological Sciences, Professor.</i>                                                                                                                                             |
| <b>Hayk Petrosyan</b>        | <i>Doctor of Pedagogical Sciences, Professor.</i>                                                                                                                                                                                                                             |
| <b>Asya Berberyan</b>        | <i>Head of the Chair of Psychology at Russian–Armenian (Slavonic) University, Doctor of Psychological Sciences, Professor.</i>                                                                                                                                                |
| <b>Lyudmila Obukhova</b>     | <i>Member of the Russian Academy of Natural Sciences. Head of the Chair of Age Psychology of the Moscow State Psychological Pedagogical University, Doctor of Psychological Sciences, Professor.</i>                                                                          |
| <b>Liudmila Beliasnikova</b> | <i>Co–Chairholder of UNESCO chair of Sciences of Education, Herzen State Pedagogical University of Russia, PhD in Philological Sciences.</i>                                                                                                                                  |

|                          |                                                                                                                                                                                                                           |
|--------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <i>Artem Sargsyan</i>    | <i>Correspondent Member of the National Academy of Sciences of the Republic of Armenia, Doctor of Philology, Professor of the Faculty of Culture of the Armenian State Pedagogical University after Khachatur Abovyan</i> |
| <i>Irakly Imedadze</i>   | <i>Director of the Institut of Psychology after D. N. Uznadse, Correspondent Member of the National Academy of Sciences in Georgia, Doctor of Psychological Sciences.</i>                                                 |
| <i>Dmitri Shevchenko</i> | <i>Head of the Administration of Marketing and Advertising at the State Humanitarian University of the Russian Federation, Doctor of Economical Sciences, Professor.</i>                                                  |
| <i>Olga Trifonova</i>    | <i>Head of the Department of Postgraduate and Doctorate Education at Moscow City Pedagogical University, PhD in Chemical Sciences, Associate Professor.</i>                                                               |
| <i>Jan Dolak</i>         | <i>Chairholder of the UNESCO chair on Museology and World Heritage at the Masarik University of Brno, Doctor of Historical sciences. (PHD, the Czech Republic).</i>                                                       |
| <i>Lilia Balasanyan</i>  | <i>Associate Professor of the Chair of Foreign Language Teaching Methodology of the Armenian State Pedagogical University after Khachatur Abovyan, PhD in Pedagogical Sciences.</i>                                       |
| <i>Inna Sargsyan</i>     | <i>Head of the Chain of Russian language of the Department of Russian Language of the Armenian State Pedagogical University after Khachatur Abovyan, Professor</i>                                                        |
| <i>Tigran Miqaelyan</i>  | <i>Dean of the Faculty of Foreign Languages, Armenian State Pedagogical University, PhD in Philological Sciences.</i>                                                                                                     |
| <i>Ani Manukyan</i>      | <i>Associate Professor of the Chair of Foreign Language Teaching Methods, PhD in Pedagogical Sciences.</i>                                                                                                                |

*The scientific periodical of intercollegiate consortium “Main Issues of Pedagogy and Psychology” is aimed at contributing the improvement and progress of higher pedagogical educational system in the Republic of Armenia. The periodical includes articles on scientific – theoretical and scientific – methodological content which will support to solve the problems existing in the spheres of pedagogy and psychology, to reveal main issues on education Management, to study the Worldwide practice and to promote systemized and joint implementation of objectives proposed by International Educational Activities.*

*The scientific periodical is for pedagogues, psychologists, higher educational staff and for anyone who is interested in the development of pedagogical – psychological sciences.*